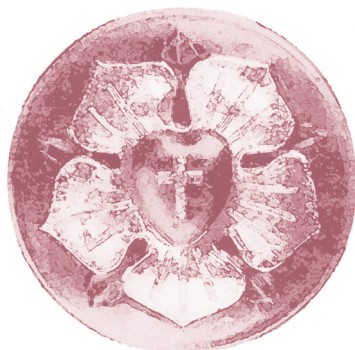

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER:

KIRKELIGE HANDLINGER OG MUSIKKEN

ARTIKLER OG INNLEGG

FERDIG INNSPILT MUSIKK I
GUDSTJENESTER OG KIRKELIGE
HANDLINGER

MÅNEDENS SALME

SØNDAGSTEKSTEN

MIKKELSMESSE

19. SØNDAG I TREEININGSTIDA

20. SUNDAG I TREEININGSTIDA

KIRKELIGE HANDLINGER OG MUSIKKEN

I skrivende stund er høysesongen for vigsler på hell. Et arbeidsår er i gang, med den samme uforutsigbarheten om når gravferdene kommer inn, som kirken alltid har levd med. Det som er forutsigbart, er de tilbakevendende utfordringene vedrørende bruk av innspilt musikk i gravferdsseremoniene.

Gjennom de siste vigselssesongene har jeg opplevd at ønsker om innspilt musikk også finner sin vei inn i vigselssamtalen. Dette gjelder særlig i forbindelse med vigsler utenfor kirkerommet, der brudeparet må ordne tonefølge selv fordi kirkelig fellesråd ikke er pålagt å stille med bemanning til disse seremoniene, men det virker som det i økende grad også er ønsket der det er både kirkemusikere til tjeneste og til og med innleide musikere. En vil ha akkurat *den* versjonen som ble "vår sang", eller som brudeparet forbinder med noe i sitt forhold.

Praksis i hva som tillates, varierer fra sted til sted, og mellom kirkemusikere og prester. Når det gjelder gravferder, har KA har bidratt til å peke på ansvars- og myndighetsfordelingen som ligger i tjenesteordninger og alminnelige bestemmelser, og anbefaler at arbeidsgiver tar *"initiativ til å drøfte disse spørsmålene med kirkemusikere, prestene og evt. aktuelle begravelsesbyråer for å arbeide fram en felles grunnholdning, og gode rutiner for planlegging og avvikling av kirkelige handlinger mht. musikkvalg"*. (KA rundskriv 2/13).

Dette er en god anbefaling. Flere steder gjennomføres det jevnlige møter med kirkeverger, proster, tillitsvalgte og gravferdsbyråene, som bidrar til å gi en forutsigbar praksis som gjør at en ikke må gå "fra kamp til kamp".

Erfaringen tilsier at det kan bidra til ro og fel-

lesskap selv om ikke alle er 100% enig i de rutinene som iverksettes.

Men er det mulig å finne fram til denne *felles grunnholdningen* som gjør at måten dette praktiseres på, og hvordan det kommuniseres, blir mer enn en myndighetsavklaring og arbeidsfordeling?

Og kan den grunnholdningen bestå av noe mer enn et minste felles multiplum av avklarte rutiner de ulike profesjonene og instansene kan leve med?

Hva er det egentlig levende musikk formidler i kirkens gudstjenesteliv? Hvilke premisser legger vi for opplevelsen av musikk og annen kunstformidling i en gudstjenestelig handling?

David Scott Hamnes viser i sin artikkel "Ferdig innspilt musikk i gudstjenester og kirkelige handlinger" til de alminnelige bestemmelsene som gjelder for kirkens liturgier. Der bestemmes de kirkelige handlingene som "en handling av gudstjenestelig karakter".

Artikkelen hjelper oss til å stille spørsmålet: Hvorfor er innspilt musikk en utfordring for kirken?

Det utfordrer på noe mer enn det kunstneriske, estetiske eller sjesørgeriske plan, skriver Scott Hamnes. Det utfordrer oss ikke minst på det teologiske plan og i forståelsen av hva en gudstjenestelig handling er. For en gudstjenestelig handling er å forstå som fellesskapshandlinger som "konstitueres av og i Guds nærvær, og identiteten til forsamlingen er ikke en privat sak, men en representasjon av kirken som helhet", skriver han.

Hva er det egentlig levende musikk formidler i kirkens gudstjenesteliv? Hvilke premisser legger vi for opplevelsen av musikk og annen kunstformidling i en gudstjenestelig handling? Det er på tide at vi får en slik samtale i gang, og jeg tror det er slik *den felles grunnholdningen* kan bygges.

Det innebærer videre at samtalen må *begynne* og føres også et annet sted enn hos kirkevergene og prostene. Det selv om disse møtene er viktige nok, og nyttige for at det lokale arbeidet skal gå smidig for seg. Men grunnlaget for den samtalen som føres lokalt, må legges i kirkens selvfor-

ståelse og gjennom profesjonsutdanningene. Og den må føres som noe annet enn en skyttergravskrig i media slik det har vært noen eksempler på. I dette Luthersk Kirketidende har David Scott Hamnes gitt et godt bidrag til hvor og hvordan samtalen kan føres. Vi ønsker gjerne flere bidrag til den samtalen også her!

.....
HEGE E. FAGERMOEN

HEGE.FAGERMOEN@AS.KOMMUNE.NO

SJELESORG - KIRKENS MORSMÅL?

Onsdag 12.09.2018 arrangeres et **halvdagsseminar på MF om sjelesorg i kirkelig selvforståelse og praksis**. Seminaret er av interesse for prester, diakoner og andre som er opptatt av sjelesorgens plass og funksjon i dagens kirkelige kontekst.

Det blir foredrag ved professor Tor Johan Grevbo som i disse dager kommer med en ny sjelesorgbok. Videre bidrar Hans Stifoss-Hanssen (VID), Gry Stålsett (MF), Anne Austad (VID), Lars Johan Danbolt (MF) og Jon-Erik Bråthen og Idun Strøm Sefland (Modum Bad).

For program og mer informasjon se MFs nettside:

<https://www.mf.no/om-mf/arrangementer/sjelesorg-kirkens-morsmal>.

FERDIG INNSPILT MUSIKK I GUDSTJENESTER OG KIRKELIGE HANDLINGER

DIGITAL ... IS JUST NOT THE SAME.¹

AV DAVID SCOTT HAMNES, TRONDHEIM
DH376@KIRKEN.NO

INNLEDNING

Det som skjer i kirkens liturgier, er knyttet til menneskelig og guddommelige handlinger i nåtiden. Liturgisk musikk og tekst og kunstformidlingen påvirkes av blant annet sted, rom, instrument, og ikke minst forsamlingen. Levende musikk forsterker og beriker liturgien, og er samtidig autonom. Det er annerledes når man spiller av musikk som ble formidlet fra et annet rom og i en annen tid. Tid og tempovalg, lydbildet og det rent fysiske ved å være tilstede og i dialog med forsamlingen er relevante formidlingsanliggender for alle musikere. Musikere vil alltid ta valg basert på øyeblikkets krav og stemning. Innspillingsøyeblikket er da ikke liturgiens øyeblikk.

Så å si alle lytter til innspilt musikk i det daglige, enten frivillig eller ei, og tenker ikke stort over at de ikke var til stede da musikken ble spilt inn. Dette gjør at forståelse for forskjellene mellom kunstformene opptak og levende fremføring ikke alltid erverves. Opptak som kunstform er fast, kanskje endog polert og perfektionert. Denne stabiliteten og perfektionering er opplagt noe som tiltrekker og gir tolkningen en trygghet som musikk i levende former ikke kan ha. Jeg ønsker å bidra til den pågående samtalen om innspilt musikk i liturgiske kontekster ved å drøfte disse og andre anliggender knyttet til musikkforståelse og musikkbruk i kirken.

HVORFOR ER DETTE VIKTIG?

Jeg mener at saken ikke har fått en balansert behandling i Norge. Jeg savner refleksjon på feltet, som ikke handler om myndighetsfelt, rettigheter,

sjelesorg og kundeforhold, selv om disse aspekter også er relevante til diskusjonen. Jeg mener i tillegg at spørsmål knyttet til bruk av avspillinger i liturgier bør håndteres adskilt fra friksjonsmomenter knyttet til estetikk og eksegesi. Bruk av sekulære sanger og privatiseringskulturen i ulike kontekster i kirken er et tegn på vår tids kulturelle relativisme. Det er en diskusjon som ikke er lett å navigere i, da (nesten) alle typer musikk sidestilles. Det er særlig krevende dersom tekstlige og teologiske anliggender ikke drøftes samtidig. Det er tåkeleggende å skjule problemstillingene bak et skapelsesteologisk ståsted; kulturuttrykk kan aldri være nøytrale. Ulike praktiske anliggender (knyttet til avspilling av innspilt musikk) er heller ikke relevant for en prinsippdebatt. Det er hvordan og hva levende musikk formidler i kirkens gudstjenestetiv, som er kjernen.

Flere har etterlyst tydelige retningslinjer fra kirkens sentralforvaltning og Bispemøtet når det gjelder overordnede og kritiske holdninger til musikken i tjenesteforvaltning.² Det er et pågående samtaleemne internt i Kirkerådet, og kommende Mikkelmesskonferanse i Trondheim 2.–4. oktober – ”Kirkelige handlinger – folkelige høytider” – handler om forvaltning av kirkens hovedmøtesteder, konfirmasjon og gravferd, med ulike blikk på folkekirkens krav og behov i møte med disse to liturgier. Kantorenes tjenesteordning gir en retning til kantorens ansvarsområde og hvordan disse skal forvalte kirkens musikalske liv. Det er dog behov for å revidere ordningen slik at ansvar og myndighet enten tydeliggjøres, for

eksempel når spørsmål knyttet til folkekirkelig forvaltning overstyrer egen ansvarsforståelse og overbevisninger, eller avgrenses slik at prinsipp-spørsmål ikke hviler på lokalkompetanse. Det har vært mange konflikter og uenigheter i de senere år hvor skvisen mellom ansvar og manglende rammeforståelse overlates til lokalt skjønn. Det er en uklok liberalisering som ofte krever for mye av de enkelte involverte. Det er vesentlig for alle at det finnes klarhet og anerkjennelse for de ulike objektive holdninger og anliggender i alle sider ved tjenesteforvaltning, både praktiske, estetiske, og teologiske.

HVORFOR PASSER IKKE INNSPILT MUSIKK INN I LITURGIENE?

Bruk av innspilt musikk, derimot, dreier seg om fundamentale verdispørsmål knyttet til kirkens kulturformidling og teologiske forståelse av tid og nåtid, samt kirkens rolleforståelse og dialog med samfunnet. Jeg mener at bruk av ferdig innspilt musikk i gudstjenester svekker fellesskaps- og samholdsidealer knyttet til forsamlingens autentiske tilstedeværelse i kirken og i liturgien. Disse idealer er knyttet til forsamlingens konstituering. Forsamlingens forståelse av tid og sted er annerledes i kirkerommet. Forsamlingen konstitueres av og i Guds nærvær, og identiteten til forsamlingen er ikke en privat sak, men en representasjon av kirken som helhet. Det er derfor jeg mener at alle i forsamlingen i utgangspunktet bør kunne oppleve musikken og annen kunstformidling som fremføres, på de samme premisser. Det som spilles levende, fremmer det umiddelbare og nåtidige, ikke fortidige eller eventuelle private forhold til kunsten.

Det er ikke bare innenfor kirkens vegger at kollektiv musikkformidling er vesentlig. TSO-musiker Cecilie Koch understreker hvor viktig det er å få analoge erfaringer i dag: "... we should continue doing analogue experiences, to collectively be together. Digital, like on an iPad, is just not the same."³ Påstanden antyder at det er noe mer å hente ved å være sammen om å lytte. Det er for så vidt også mulig med felles lytting til innspillinger, men innspilt musikk er likevel en fast størrelse som ikke griper fatt i øyeblikket.

Lyttemønstre og bruk av ferdig innspilt musikk har gradvis endret i seg i form, karakter og hyppighet siden formidlingsrevolusjonen fra 1970-tallet. Bærbare media som kompaktkassetten, CD-en og mp3-filer har gjort det stadig enklere å ta musikken med seg overalt som flyttbar kulisser. Siden mp3-filens inntog har andre fenomener gjort seg gjeldende: Platealbumets nedbygging, stilmessige blandinger og nye lyttingsmønstre som blander ulike sjangrer og artister om hverandre. En vesentlig del av kulturen vår består i klare forbilder og forestillinger basert på innspillinger. Det kan kanskje gjøre oss uvilige til å tro at nye tolkninger kan beholde komponistens intensjoner og verkets integritet. Forestillinger om riktig tempo, tonehøyde og fleksibilitet blir dermed faste størrelser.

Innspillingsøyeblikkets stemning og kunstnerens daværende intensjoner påvirker hvordan vi som lyttere har hørt musikken gjennom ulike tidsrom. Hva har vi opplevd sammen med innspillingen? Og med hvem opplevde vi det? Slike spørsmål viser hvor bundet innspilt musikk er, som kan og vil fremkalle klare og ofte bestemte følelser for enhver som har hørt innspillinger før. Det er dog ikke sikkert at dette ikke er ønskelig for dem som ønsker å bruke ferdig innspilt musikk i en bestemt kontekst. Tvert imot er det oftest nettopp det som er inspirasjonskilden for å bruke innspilt musikk, men det tvinger en kirkelig forsamling inn i et landskap av minner og erindringsfølelser som ikke handler om tilstedeværelse og øyeblikket.

I Nederland, Italia, England og flere andre land er det vanlig å ledsage salmesang med ferdiginnspilt musikk. Hva betyr det for deltagerne? Muligheter for aktiv og passiv deltagelse i ulike sammenhenger forringes eller avkortes når fleksibilitetsøymed fratas. Når man synger til en fast ledsagelse, er mange av musikkens grunnpremisser forelagt: Tonehøyde, tempo, rytmiske nyanser og klanggrunnlag. Disse parameter gir et grunnlag for å tilpasse musikken til ulike kontekster, forsamlingsstørrelser og aldersgrupper. Dessuten kommer inspirasjon til å syngesammen ofte fra tilpasset ledsagelse.

En ny (2018) forskningsanalyse om musikk i

gravferdsremonier ved krematorier i Nederland av Janieke Bruin-Mollenhorst og Martin Hoonderdt, *Musical media in Dutch crematoria, 1914–present*⁴ gir svar på hvordan man forstår musikk i gravferdsremonien, og hva som anses som tjenlig musikk og tekst i nyere tid. Studiet kartlegger hvordan musikkbruk og forståelser har endret seg drastisk i Nederland over de siste 50 år. Nesten alle gravferdsremonier ledsages utelukkende av ferdiginnspilt musikk i Nederland i dag. Effektivisering og økonomi svekker dermed både omfordelt arbeidsforhold og kunstforståelse. Bruin-Mollenhorst og Hoonderts undersøkelse drøfter dog ikke hvordan sammenblanding av levende musikk og innspilt musikk fungerer i praksis.

Bruken av ferdig innspilt musikk er utbredt i de skandinaviske land. I Norden er det kun Finland som har sentrale retningslinjer som har begrenset bruk av innspilt musikk til det minimale. Det kan være gode grunner for å bestille en sammenligningsanalyse av forholdene i Norden med henblikk på hvorfor praksisen varierer så mye, og hva som er påvirkningskildene.

MYNDIGHET OG HOLDNINGER

Hverken prest eller gravferdsbyrå har myndighet til å tilby ferdiginnspilt musikk i en kirkelig liturgi. Det er kirkemusikeren som skal behandle musikkforslag i første omgang og i samråd med presten komme frem til en felles holdning. KAs rundskriv 2/2013 anbefaler at arbeidsgiver tar ”initiativ til å drøfte disse spørsmålene med kirkemusikere, prestene og ev. aktuelle begravelsesbyråer for å arbeide frem en felles grunnholdning og gode rutiner for planlegging og avvikling av kirkelige handlinger mht. musikkvalg”. Det er svært få arbeidsgivere som har tatt denne anbefalingen på alvor.

En del av tidsånden i vårt samfunn synes å verne om individets selvforståelse og beslutningsmyndighet. Det som begrenser det en selv vil anses som overformynderi, og blir forsøkt fjernet. Noen mener at ferdig innspilt musikk gir en tilleggsdimensjon til gudstjenesten, som tilfører noe verdifullt og annerledes. Andre igjen argumenter for at den ikke er et anliggende som berører liturgisk musikerformidling, men det er

heller en innhenting av noe fra verden, som kommenterer eller tolker tilværelsen. Noen som er kritiske til bruk av ferdiginnspilt musikk, sammenligner det med bruk av kunstige blomster. Det tror jeg er et blindspor. Ferdig innspilt musikk er ekte musikk. Dagspressen har berørt emnet i noen grad, vanligvis fra et polemiserende folkekirkoperspektiv som berømmer fleksibilitet og folkelig makt:⁵

”Du legger ikke plastblomster på kista,” sa Magne Draagen [daværende assisterende domkantor, Oslo domkirke].

Dette provoserte prest Einar Gelius:

”Jeg synes det er utrolig at organistene tør åpne kjeften om dette. [...] Hvis organistene er mer opptatt av å være politi, så har de valgt feil yrke.”

Lignende og like lite konstruktive påstander ble vekslert ved fjorårets debatt, uløst av en artikkel i *Romeriksbladet*.⁶ Hovedargumentet for å bruke ferdiginnspilt musikk (og som kan brukes for å trumfe andre argumenter) synes å være grunnet i sjelesorg. Dette er i høyeste grad relevant for den enkelte kirkemedlem, men prinsippsspørsmålet bør løstes opp til kirkens ledelse for å unngå lignende uverdige debatter.

En undersøkelse for boken *En ny kirkelyd* (2016)⁷ gir en oversikt over svar fra kirkemusikere til spørsmålet: ”Hva er din holdning til bruk av innspilt musikk i kirkelige seremonier som bryllup og begravelser?” 238 respondenter deltok i undersøkelsen, i underkant av 30 % av Norges yrkesaktive kirkemusikere. Tabellen til høyre⁸ viser at svært få (3 %) kirkemusikere mener at kirken bør akseptere alle former for musikalske innslag i bryllup og begravelser, også innspilt musikk. 19 % mener at kirken bør akseptere dette i et begrenset omfang. 77 % mener at kirken bør ha en kritisk holdning til ønsker om bruk av innspilt musikk og mener at musikk i kirken bør framføres levende på kirkeorgel eller andre instrumenter.

Noen kommentarer fra kirkemusikerundersøkelsen viser også at problemstillingen diskuteres på ulike nivåer og med ulike argumenter, som de følgende to kommentarer i undersøkelsen

viser:

CD-bruk under begravelsen. Kjøpesenteratmosfæren som det skaper, er uutholdelig.

Streaming, iPods og bærbar musikk har endret bruken og forståelse [sic] for musikkens kraft i ulike sammenhenger.⁹

Her synes kommentarene å antyde at musikk formidlet fra et anlegg ikke har samme effekt eller kraft som levende musikk kan tilføre kirkerommet.

Min opplevelse [er] at levende musikk, framført der og da, kommuniserer på en mye bedre måte til folk enn innspilt/avspilt musikk; eller for å spissformulere: Jeg hevder at framført musikk og levende musikere kommuniserer. CD-spillere har overhodet ingen evne til å kommunisere, uansett hvor god kvalitet det er.

Det er vanskelig å ikke akseptere innspilt musikk i begravelser når kirken sender oss innspilt materiale til bruk i gudstjenester i forbindelse med for eksempel trosopplæring. Hvordan kan vi fortelle til folk at livemusikk er best når mange kirker bruker innspilt musikk selv i gudstjenesten?

Svarene er samtidig krevende å tolke. Svar som knyttes til kommunikasjonsevne og stemning, kan legge opp til normative og subjektive tolkninger. Og meninger om hvor raus og folkelig en folkekirke skal og bør være, er heller ikke enkle å

måle. Flere av svarene i spørreundersøkelsen illustrerer også at tanken om en raus folkekirke og en tiltagende redsel for å berøre et ømfintlig felt påvirker respondentene. Andre ser at estetikken i innspilt musikk ikke er annet enn en måte å komme kirkebrukerne i møte:

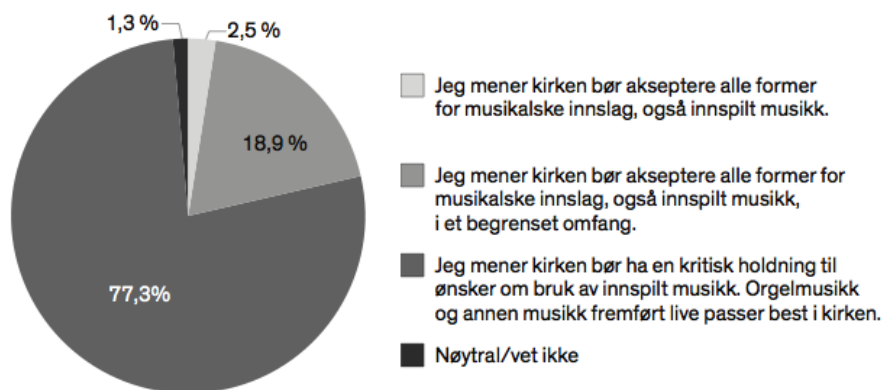
Det er stor forskjell på søndagens gudstjenester og begravelser/vielser i forhold til hva vi som ansatte har mulighet å påvirke. I en begravelse føler jeg at jeg har veldig liten mulighet for å påvirke det musikalske innholdet. I en vielse noe mere, og i søndagens gudstjenester er det stort sett jeg som står for valget av musikk. [...]

Jeg anser CD-avspilling i begravelser etc. som et "nødvendig onde" – som bred folkekirke bør vi være raus, spesielt mot mennesker i sorg. Samtidig er det andre stemmer som ser på innspilt musikk som en måte å komme kirkebrukere i møte, også estetisk.¹⁰

Pragmatiske holdninger som disse viser en aksept for at fenomenet ikke er enkelt å endre. Det er likevel bred og tydelig enighet om at musikk skal fremføres i skapelsesøyemed av mennesker som er tilstede i kirken.

VEKSLING MELLOM TIDSRUM

Teolog og filosof Alexander Deeg, i en forelesning for Leitourgia i Espoo, Finland i 2016,¹¹ forklarer noe av uroen og retningsvegringen i

Figur 2.6 Hva er din holdning til bruk av innspilt musikk i kirkelige seremonier som bryllup og begravelser? N = 238.

gudstjenestelivet ved å se på påvirkninger fra vår tids hang til å veksle mellom ulike tidsrom og tilværelser. Ved å ta i bruk ferdig innspilt musikk sammenblandet med levende musikk fra øyeblikket kan menigheten oppleve at tids- og stedsbundenhet oppløses. Man opplever det umulige, nemlig å være to steder samtidig, på det ene øyeblikk i rommet, for så å bli tatt ut i en annen sammenheng og tid. Når man i tillegg sammenblender musikk som formidles fra rommet i sann tid, forringes opplevelsen, og helheten oppleves krevende og forvirrende. Det er dog noe som avspeiler vår tid, når det er det vi gjør nærmest ustanselig gjennom hele dagen ved bruk av sosiale medier og lignende som krever en forståelse av løsrivelse fra virkeligheten. Et tydelig fellesskaps- og deltagelsesideal ligger latent i liturgiforståelsen i nyere tid, i alle fall fra midten av 1800-tallet av. Den liturgiske bevegelsen forutsetter at menigheten deltar i gudstjenesten som en aktiv, skapende og tilstedeværende helhet. Herunder faller ulike fellesoppgaver som forsterker samhandlingen: Salmesang, forbønner, responser og lytting.

HVA MENER KIRKEN?

De alminnelige bestemmelsene som gjelder for kirkens liturgier, forteller om en holdning til kirkelige handlinger hvor gudstjenestelig, deltagende karakter fremheves som vesentlig. Folkekirken i sin gravferdsliturgi møter befolkningen der kirken har bredest oppslutning. Kirken mener med disse bestemmelsene at det er viktig at de følges av alle impliserte, og bestemmelsene fortolkes og håndteres med skjønn i samråd med de tjenestegjørende partene. Ulike tolkninger av disse alminnelige bestemmelsene finnes, og myndighetsspørsmål er i mange tilfelle kilde til lokale konflikter. Mon tro at det likevel er nødvendig å beholde en nokså åpen og fleksibel bestemmelsesordning. Nidaros biskop uttalte seg slik i 2007:

Bakgrunnen og hovedsynspunktet for bruk av "levende sang" og musikk er ikke minst ønsket om [gudstjenesten] som en skapende handling. Alt fremføres der og da av medvirkende som er fysisk tilstede. For kirken er det en viktig oppgave å verne om den levende sang- og musikkutøvelsen i gudstjenester og kirkelige handlinger, samtidig som vi vil understreke at

denne oppgaven må utøves med skjønn og i dialog med de pårørende.¹²

Det er slik å forstå fra Finn Wagues uttalelse at kirken kan tillate ferdig innspilt musikk i kirkerommet, men mener det er viktig å bruke kompetanse, innsikt og kunnskap om de intensjoner som ligger til grunn for bestemmelsene. Jeg tolker dette til å bety at i de tilfeller hvor det er mulig å forløse et ønske gjennom formidling på en kvalitativt god måte som ivaretar rommets akustikk og fysisk størrelse, av musikere som er tilstede i rommet, og som velger tempo, tonehøyde og andre uttrykksmidler deretter, vil normalt ikke bruk av ferdig innspilt musikk være nødvendig eller ønskelig. En nyere uttalelse fra 2013 beskriver hvordan man kan løse konkrete utfordringer i praksis. Follo-prostiene (Nordre og Søndre) beskriver dette på følgende måte:

Musikkopplevelser i dag er ofte knyttet til opptak av musikk, blant annet på CD-plater. Mange har sine musikkopplevelser sterkt knyttet til et bestemt musikkopptak. Derfor kommer det fra tid til annen ønsker om å spille musikk fra musikkanlegg i gravferder. Kirkens ordning legger imidlertid vekt på at det skal være levende musikk. Enhver gravferd er en spesiell begivenhet, en engangshandling, hvor alt skjer her og nå. Dette gjelder også musikken. Musikk er kunst som skapes i øyeblikket. En levende fremføring av et musikkstykke har i denne sammenheng større verdi og kan ikke sidestilles med en fremføring som er mangfoldiggjort og som kan gjentas elektronisk et ubegrenset antall ganger. I slike tilfeller vil det som regel være mulig å komme fram til en løsning likevel: Den musikken som man kjenner fra opptak, kan ofte fremføres levende med godt resultat.¹³

VEIEN VIDERE

Jeg tenker at kirken er tjent med å føre en teologisk og musikkvitenskapelig prinsippdebatt snarest om bruken av kunst i kirken, hvor aspekter som tilstedeværelse, tid og formidling fremmes som hovedparoler. Debatten bør følges opp av vedtak behandlet i kirkens sentralorganer, inkludert bispemøtet, som gjelder hele den kirkelige forvaltning, og som gir tydelige signaler om hva som best tjener kirken og folket.

-
- ¹ Jennifer Wold, Entertaining Trondheim, i *The list*, vol. 1 2018, s 45. Wold siterer Cecilie Koch, en av Trondheim symfoniorkesters musikere.
- ² Magnus Moknes Myhre, *Vedr retningslinjer for musikk i kirkelige seremonier/gudstjenester*, i E-post til Hildegunn Opstad Smørgrav hs484@kirken.no, 13. april 2018.
- ³ Jennifer Wold, Entertaining Trondheim, i *The list*, vol. 1 2018, s 45.
- ⁴ Se [https://pure.uvt.nl/portal/en/publications/musical-media-in-dutch-crematoria-1914present\(e74aad6c-3af9-4864-9155-6409b8e76a56\).html](https://pure.uvt.nl/portal/en/publications/musical-media-in-dutch-crematoria-1914present(e74aad6c-3af9-4864-9155-6409b8e76a56).html)
- ⁵ Eivind Kristensen, Vil nekte deg å spille Eidsvåg på CD i begravelser, i *Dagbladet*, 19. desember 2009, <http://www.dagbladet.no/2009/12/19/kultur/musikk/kirke/begravelse/organist/9558198/>, nedlastet 22. november 2016.
- ⁶ Moren til Hanne hadde to ønsker for sin egen begravelse men kirken sier nei: Nesten ikke til å tro!, i *Romeriksbladet*, <https://www.rb.no/nyheter/begravelse/kirken/moren-til-hanne-hadde-to-onsker-for-sin-egen-begravelse-men-kirken-sier-nei-nesten-ikke-til-a-tro/s/5-43-530533>, nedlastet 20. juni 2018. Saken ble tatt opp i *Dagbladet*, 29. juni 2017
- og ble et viktig emne på ulike sosiale medier i juli 2017. Se <https://www.dagbladet.no/kultur/hannes-mor-hadde-to-onsker-til-begravelsen-men-blir-nektet-av-kirka/68398811>.
- ⁷ Ole Marius Hylland & Heidi Stavrum, *En ny kirkebyd. Grunntonen i den norske kirken i 2000-tallet*. Kulturrådet, 2016. Nedlastet 20. november 2016. <http://www.kulturradet.no/documents/10157/673d456f-b2bd-433d-8cda-90a0394456bd>
- ⁸ Tabellen er hentet fra Hylland & Stavrum, 2016, s 73.
- ⁹ Hylland & Stavrum, 2016, s 74.
- ¹⁰ Hylland & Stavrum, 2016, s 75–76.
- ¹¹ Alexander Deeg, *In the time, not of the time. Protestant Services as chronological heterotopia in post-secular societies. Observations, questions, and theses from German liturgical discussions and practices then and now*. Upublisert forelesning ved Leitourgia-konferanse, Espoo, Finland 24. november 2016.
- ¹² Finn Wagle, *Brev til kirkelige ansatte i Nidaros*, 23. april 2007.
- ¹³ Follo prosti, sitert på http://www.musikerorg.no/text.cfm/0_1363/kas-rundskriv-02-13-kirkemusikerens-rolle-ved-valg-av-musikk-ved-kirkelige-handlinger, nedlastet 22. november 2016.

MÅNEDENS SALME SEPTEMBER 2018

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

YAKANAKA VHANGERI / LA OSS LOVSYNGE HERREN! (N13 390)

T: FOLKESANG PÅ ZULU/SHONA O: ÅGE HAAVIK 1989 FRA ENGELSK

M: FOLKETONE (MAKWAYA, SØR-AFRIKA)

”Yakanaka Vhangeri, yakanaka!” Slik synges det gjerne på gudstjenester i det sørlige Afrika. Sangen finnes i mange forskjellige versjoner og på mange lokale språk, i både Zimbabwe, Sør-Afrika, Mosambik og andre sørafrikanske land. I noen menigheter benyttes den som fast respons til lesningen av evangeliet. ”Evangeliet er vakkert, budskapet er godt nytt!” Omtrent slik kan det viktigste i teksten oversettes til norsk. I Åge Haaviks norske oversettelse fra en engelsk versjon innledes sangen med en oppfordring til lovsang. Forsangeren synger ”La oss lovprise Herren”, og menigheten svarer med et firstemmig ”Halleluja!”. Deretter kommer lovprisningen av evangeliet som det gode budskap, med referanse til ord fra Salmenes bok: ”Ditt ord er en lykt for min fot og et lys på min sti.” (Sal 119,105)

Med dette valg som månedens salme for september oppfordrer vi menighetene til å bruke den hver søndag som ”Halleluja” før og etter evangelieslesningen. Melodien er så enkel at menigheten kommer med ganske raskt. Og med en forsangergruppe som synger flerstemt, vil sikkert flere i menigheten henge seg på den stemmen som passer best. Å synges en sang som dette i en norsk gudstjeneste kan gi en opplevelse av solidaritet og enhet til tross for både kirkelige og kulturelle forskjeller i den verdensvide kirkefamilie. Vi synger hverandres sanger; vi lytter til det samme evangelium; vi deler tro og håp.

Etter afrikansk tradisjon er *Yakanaka Vhangeri* et typisk eksempel på en ”Call – response”-sang. Forsangeren bestemmer både tempo, rytme og sangens karakter når første strofe settes inn. Forsamlingen responderer og ledsager gjerne sangen

med klapping og taktfast tramping med føttene. Det trengs ikke annen form for perkusjon eller bruk av andre instrumenter i denne sørafrikanske sangtradisjonen som gjerne bærer betegnelsen *Makwaya*. Opprinnelsen til denne musikalske stilarten er fra salmer, særlig fra England og USA, som misjonærene innførte. Unge i menighetene blandet disse vestlige salmemelodiene med tradisjonelle afrikanske sanger og laget enkle refrengaktige tekster på zulu, xhosa og andre lokale språk.

Den norske versjonen av *Yakanaka Vhangeri* ble første gang lansert på en afrikansk gudstjeneste under Kirkedagene i Bodø i juli 1989. Her holdt erkebiskop Desmond Tutu preken. Han fikk også hele menigheten til både å synges, klappe, trampe og danse til de afrikanske sangene på gudstjenesten i kirkedagens store møtetelt. Åge Haavik og Sindre Eide var redaktører for Kirkedagens sangbok. Denne ble i 1990 utgitt på Verbum forlag med tittelen ”Syng lovsang hele jorden – 101 sanger fra mange land”. Her finner vi flere sanger fra det sørlige Afrika. Et rikt tilfang av salmer både fra Afrika og hele den verdensvide kirke ble videreført i *Salmer 1997* og har fått er bredt nedslag i *Norsk salmebok 2013*. I oversikten over ”Salmer fra den verdensvide kirke (side 1418 i salmeboken) finner vi i tillegg til *Yakanaka Vhangeri* også *Hamba nathi* (633), *Thuma mina* (696) og et *Halleluja* (977.7) fra Sør-Afrika.

Lytt til *Yakanaka Vhangeri* slik den ble framført i NRK/TV ”Salmeboka minutt for minutt”. Her er det Hekta gospelkor sammen med konfirmanter i Nidaros domprosti, som synger.

I samarbeid med Eide forlag trykker LK hver måned en omtale av en av de nye salmene i Norsk Salmebok / Den norske kirkes salmedatabase.

Omtalen finnes også på www.norsksalmebok.no, der man dessuten kan finne salmeforslag til gudstjenestene.

SØNDAGSTEKSTEN

GUNNAR INNERDAL - TORE SKJÆVELAND - SILJE SØREBØ

MIKKELSMESSE - 19. SØNDAG I TREEININGSTIDA
20. SUNDAG I TREEININGSTIDA

MIKKELSMESSE

29. SEPTEMBER 2018

Prekentekest: Luk 10,1–2.16–20

Lesetekster: Sal 91,1–2.9–16 / Åp 12,1–10

Liturgisk farge: Hvit

DAGEN OG TEKSTENE

Mikkelsmesse er en dag med rikelig med gamle tradisjoner knyttet til seg, men som kanskje er tilsvarende ukjent og utilgjengelig blant mange prester og kirkegjengere i dag. Den ble fjernet som helligdag i 1770, men ble gjeninnført i kirkeåret etter kirkemøtevedtak i 1999 under navnet "Erkeengelen Mikael og alle englers dag". Den kan feires med kveldsgudstjeneste 29. sept. eller nærliggende søndag. Gudstjenesteboken foreskriver følgende temaer som aktuelle for dagen:

- Den kosmiske strid mellom gode og onde makter.
- Den kristologiske forankring av kampen mot og seieren over det onde.
- Erkeengelen Mikael og hans rolle.

- Englene som Guds tjenere som sendes til vår hjelp.

Gudstjenesteboken nevner også at engletematikk kan være velegnet til å aktivere barn og unge i gudstjenesten eller til å relatere seg til evt. engler i kirkens utsmykning.

Mange steder vil nok den mest aktuelle formen for markering av dagen være at man på en eller annen måte er innom tematikken i høymessen påfølgende søndag, gjennom intimasjon, i prekenen eller knyttet til f.eks. en salme – eller i en andakt eller andre typer mindre samling i nærheten av dagen. For dem som har anledning til å feire en egen gudstjeneste eller annen form for markering på selve dagen Mikkelsmesse (eller gjør søndagen etter til en feiring av denne dagen), kan man vurdere om man vil legge vekten på noen av grunnidéene fra gudstjenesteboken, eller om man vil ligge tett på prekentekesten som etter andre rekke egentlig handler vel så mye om kirkelig tjeneste som om engler.

Mikael er sammen med Gabriel (Daniels bok; bebudelsen i Luk 1) de navngitte englene i Bibelen i den protestantiske kanon. Navnet betyr: "Hvem er som Gud?" I den mellomtestamentlige apokryfen Tobits bok 5 nevnes også Rafael som i tradisjonen også knyttes til Joh 5,4. I jødisk og senere kristen tradisjon var det vanlig å regne med fire erkeengler: Mikael, Gabriel, Rafael og Uriel. Etter bl.a. den pseudepigrafiske (1.) Henoks/Enoks bok og Åp 8,2 m.fl. kan det også

tales om sju (erke-)engler som står foran Guds trone. Navnene på de siste tre er forskjellige i ulike kilder og kirkelige tradisjoner. Mikael nevnes i Daniels bok (10,13.20; 12,1) som en fyrste for Guds folk. Her omtales han altså ikke eksplisitt som en engel, og det er noe av bakgrunnen for at disse tekstene i noen tradisjoner har vært lest i kristologisk retning. I Jud 1,9 omtales Mikael som en erkeengel, i det som trolig er en henvisning til et skrift om Moses' himmelfart. Her henspilles det på et kampmotiv med Mikael som leder for Guds engler i strid mot Djevelen og hans hær, som vi også finner igjen i Åp 12,7. I kirkekunsten og ulike fortellertradisjoner er Mikael ofte fremstilt som en som veier sjelene i dommen (med en Guds nådefinger som blir tungen på vektskålen), og som den som fører sjelen frem til himmelen (som i negro spiritualen "Michael, row the boat ashore"). En videre innføring i tradisjoner knyttet til engelen Mikael finnes i Eivind Luthens bok *Tusenårsengelen Mikael* (Genesis forlag, 1999, tilgjengelig på https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009031804082).

Englenes plass i kristen tro og kirkelig liv utfordres i våre dager fra to vidt forskjellige vinkler. På den ene side har vi den moderne rasjonalitetens avvisning av alt som er overnaturlig, om det så er ånder, engler eller demoner. I hvilken forstand kan og skal vi tro på åndelige og overnaturlige vesener når vi har strøm i stikkontakten, romraketter og mikroskop? Det kan være fristende å med Bultmann avmytologisere seg vekk fra hele engleforestillingen. Men da vil kirkens tro og liv stå fattig tilbake. På den annen side har man nyreligjøsitetens fascinasjon for alt åndelig og spirituel, der englene lett ender opp som gode selvhjelpstips eller litt tvisomme porter inn til det hinsidige. Da kan englene fort føre interesserte mennesker bort fra kirkens kristologiske sentrum.

Englene er etter klassisk kristen tro del av Guds "usynlige" skapelse (Jfr. Nicaenum: "alt synlig og usynlig"). De er altså skapninger og ikke guddommelige. I Skriften omtales de som Guds og menneskers hjelpere og tjenere, ikke minst i forbindelse med viktige begivenheter i frelseshis-

torien (f.eks. Jesu fødsel, oppstandelsen). De er del av den himmelske menighet som lovsynger Gud dag og natt (Jfr. Jes 6; Åp 4,8), der vi her på jorden også synger med i prefasjonen – og en gang skal samles for å lovsynge Gud til evig tid (Åp 7,9ff).

Leseteksten fra Sal 91 er en tillitssalme som også nevner englene som en del av den trygghet og trofasthet vi møter hos Gud. "Jeg har en engel som følger meg ... !" Teksten fra Åp 12 er en langt mer "uroilig" og dramatisk apokalyptisk tekst som tegner opp den kosmiske kampen mellom godt og ondt med skarpe farger. Tilliten til Guds makter og seier er likevel bunnlinjen også her.

TIL PREKENTEKSTEN

Utsendelsen av de 72 står hos Luk i forlengelsen av utsendelsen av de 12 i kapitlet før, og står i en tett (tekstlig og redaksjons-/overleveringshistorisk) sammenheng med denne (Jfr. f.eks. 9,1/ >10,17). De får som oppdrag å gå i forvegen for Jesus til de byene han skal reise til. Noen av tingene som sies om/til de 72 her i fortsettelsen, har delvis svært bokstavelige paralleller i tekster som taler om utsendelsen av de tolv, bl.a. i Matt 9 og 10. Matt og Mark har ingen hentydninger til en slik dobbelt utsendelse. Urelatelsen av 3–15 i prekenteeksten kan gjerne tolkes som en oppfordring om å fokusere i prekenen mer på de bakenforliggende prinsipielle sidene ved kristen forkynnelse og tjeneste enn akkurat disse 72 utsendingenes konkrete tjeneste i Galilea.

V 1 (og 17) Er antallet utsendinger 70 eller 72? Begge tall har ganske god støtte i ulike manuskriptgrupper, og begge har en rekke mulige symbolske betydninger knyttet til seg. De fleste lander på 72 som den opprinnelige tekst ut fra et lectio *difficilior potior*-argument. Utsendelsen to og to kan være et innspill til hvordan vi bør tenke om lagarbeid i kristen tjeneste. Også Paulus hadde gjerne med seg en kollega på sine reiser, og i Apg 4 opptrer Peter og Johannes i par.

V 2 Kristen forkynnelse/misjon som innhøsting er et motiv som går igjen, eks. Joh 4,34–38; Rom 1,13. Vi minnes om at såkornet er Guds ord, og at det er Gud som gir vekst (1 Kor 3,6) – vår innsats er verken utgangspunktet eller det av-

gjørende.

V 16 virker å være litt løst knyttet til resten av konteksten. Utsagnet blir undertiden brukt som argument for Bibelens autoritet, noe som er litt på siden siden de 72 ikke skrev Bibelen. Det er snarere et godt argument for Kristi ”realpresens” i forkynnelsen. Utsagnet lager et bakteppe som advarer mot å ta lett på formaningen om å prøve alt (1 Tess 5,21).

V 17 Utsendingene kommer glade tilbake. Jesu navns makt over de onde åndene er et motiv som går igjen i mange utdrivelsestekster (eks. Luk 4,33ff; Apg 19,11ff). At han nettopp i denne sammenheng tiltaltes som *Herre(n)*, kan ha dype kristologiske undertoner.

V 18 Eksegetene diskuterer hva slags type syn det er Jesus snakker om, og om det er en fortidig konstatering, en slags fremadskuende profeti eller en kombinasjon av dette (Man skal her trolig ikke legge for mye vekt på imperfektum *ethearoun*, da dette verbet nesten aldri brukes i aorist indikativ). Jesus går inn i den profetiske tradisjonen der taleren tolker sine himmelske syn inn i konkrete jordiske forhold (Am 8,1ff; Jer 1,11ff). Andre steder i NT er detroniseringen av Satan og hans hær gjerne koblet til korset (slik ”timen” i Joh; se 12,27ff; Kol 2,15).

V 19 Beskyttelse mot fare fra slanger er noe englene hjelper til med også ifølge leseteksten, Sal 91,13. Slanger og skorpioner er typiske reisefarer i datidens kontekst; i vår tid ville det kanskje heller vært snakk om beskyttelse fra ulykker med transportmidler eller fremmede lands sykdommer. I overført betydning kan vi også tenke oss andre farer ved det å drive forkynnelse i Jesu sted som kan utløse problemer. At ”ingenting skal skade” står i en viss kontrast til andre tekster der det loves rikelig med motgang for dem som går i Guds sted. Enten må vi tenke oss at det ikke kan skade på det aller viktigste (nemlig vår delaktighet i Jesu frelse og håpet om evig liv) eller det kan være at det skal forstås som en ekstra garanti fra Jesus til akkurat denne utsendelsen av de 72.

V 20 Jesus setter suksessen i perspektiv. Her har vi en typisk guddommelig passiv (*”passivum divinum”*): Det er Gud som har skrevet de troen-

des navn inn i himmelen. Den himmelske boken der de frelstes navn står oppskrevet, er et motiv som går igjen i både NT og GT (Sal 69,29; Fil 4,3; Åp 20,15, jf. Jes 4,3; 2 Mos 32,32). Forankringen i himmelen kommer også tydelig til uttrykk i Fil 3,20.

TIL PREKENEN (MED VEKT PÅ PREKENTEKSTEN)

Vi er kalt til å være medarbeidere i den store kampen for det gode og for Guds sak i verden. ”I en ukjent dimensjon, skjult for vitenskapens øye” (Hillestad) foregår det både en uendelig lovsang og en skarp kamp mellom Guds engler og hans motstandere. Som utsendinger med Guds ord til verden står kirkens folk midt i denne kampen (Jfr. Ef 6,10–20), som av og til nok kan være forklaringen (eller den manglende forklaringen ... !?) på hva som lykkes og ikke lykkes i kirkens arbeid. Kirkens misjon/sendelse er å høste fruktene av Gud og hans englers seier i denne kampen, ved å samle mennesker til tro på Jesu underfulle frelsesverk der seieren over fienden er innkassert og påbegynt. D-dagen har funnet sted; vi vet hvordan krigen vil ende, men det er fortsatt kamp igjen. Når vi går inn i dette kallet, får vi Guds løfter med på veien: Han lar englene gå ved vår side til beskyttelse og oppmuntring, og han sier at der vi forkynner Guds ord, er det ham selv menneskene dypest sett møter.

Den dypeste glede ligger likevel aldri i vår vellykkede tjeneste, tegn, under eller spesielle opplevelser – eller i englebesøk i og for seg. Den største glede, som både kristenlivet og den kristne tjeneste bygger på, er Guds frelsesgave i Jesus Kristus og det underfulle håpet denne gir del i. Når vi hører dette forkynt, proklamert og tilsagt, når vi spiser og drikker ved Herrens bord, og når dåpsvannet risler i døpefonten, ja, da er det Herren selv som møter oss, taler til oss og gir oss sine gaver.

SALMER

257 Guds menighet, syng for vår skaper i lønn

259 Gud er i sitt tempel

260 Det er Guds englers dag

269 Når jeg blant englers kor engang
275 O store Gud, vi lover deg
280 Store Gud, vi lover deg (Franz)
299 Store Gud, vi lover deg (Hillestad)
488 Ingen er så trygg i fare
536 Guds menighet er jordens største under
571 Gud, la ditt ord i nåde lykkes
661 Høstens Herre, når du sender
662 Med kall fra Gud
698 Åkrane kvitnar mot hausten

GUNNAR INNERDAL
FØRSTEAMAUENSIS I SYSTEMATISK
TEOLOGI, NLA HØGSKOLEN, BERGEN
GI@NLA.NO

Preiketekst: Job 7,14–17

19. SUNDAG I TREEININGSTIDA

30. SEPTEMBER 2018

Lesetekstar: 5 Mos 30,11–15 / Rom 2,13–16
Liturgisk farge: Grøn

TIL DAGEN

I september er det mange nye fjes å sjå i kyrkja, og mange som nysgjerrig ser og lyttar til den ukjende kyrkjeverda for å finna ut kva dette er for noko. Eg tenker på nypresenterte konfirman- tar. Det er grunn til å rekna med (eller håpa på) at dei gjev preika ein sjanse, at dei lyttar etter noko som angår dei og rører dei og gjev gjen- klang, for som Paulus skriv: "Det lova krev, står skrive i hjarta deira." Tenk om dei kunne få opp- leva ei preike som møter dei slik 5 Mos seier: "Desse boda som eg gjev deg i dag, er verken

uforståelege eller langt borte." "Nei, ordet er deg heilt nær, i munnen din og i hjartet ditt, så du kan leva etter det." Det er slik eg tenker meg at dei som hørde Jesus opplevde det.

TIL TEKSTEN

Vers 14: På tempelplassen var det nok mange som møtte Jesus med nysgjerrige auge og øyrer då han stod fram på lauvhyttefesten. Det var ein fest for kornhausten og markerte slutten på jord- bruksåret. Den vart feira i månaden *tisjri* i sep- tember/oktober, og om ein held fast på at Jesus døydde i år 30, starta lauvhyttefesten 12. oktober i år 29. Han hadde dratt frå Galilea til Jerusalem i løynd; han ville sjølv velja når han skulle stå fram (7,8; jfr. 2,4).

Vers 15: Johannes kallar folket sine leirar, dei skriftlærde og farisearane for jødane. Her verkar dei positivt undrande over kunnskapen, i motset- ning til jødane i Kapernaum i 6,41–42, som reagerer negativt. Det var vanleg at rabbinarar underviste læresveinar på tempelplassen; difor vart han vurdert som det. For å bli rabbi måtte ein få undervisning av ein annan rabbi og lære om skriftene og om ulike rabbinarar sine skrift- tolkingar. Då kunne ein styrka sin autoritet ved å visa til lærertradisjonen ein stod i. Å vera original og berre gje vidare eigne tankar passa dårleg med den jødiske tenkinga. Difor er det naturleg at dei spør kor dette kjem frå. Lærdom: *grammata* – bokstavar, eintalsforma betyr bokstav eller brev, men fleirtalsforma tyder lærdom. Det å ikkje berre å ha lest eit skrift, men ha blitt klok og fått lærdom, forståing for det skriftene seier. Jfr. Luk 2,46–47, Jesu som tolvåring i tempelet: "Alle som hørde på han, undra seg over kor klok han var, og kor godt han svara."

Vers 16: Jesus bryt ikkje med den rabbinske tenkinga ved å hevda at han talar ut frå seg sjølv, men hevdar ein hogare autoritet, å vera sendt av Gud; jfr. samtalen med Nikodemus i kap 3, versa 2+13–17+34–35.

Vers 17: Jesus utfordrar dei til å testa påstanden ved å prøva Guds vilje slik han forkynner ho; då skal ein få kjenna om ho er av Gud. Kjenna, gnåsetai, futurum av ginåskå, betyr meir enn å kjenna til som kunnskap; det er å ha djup er-

kjenning av eller å ha livsfellesskap med. Ein kan ikkje koma til rett konklusjon ved berre intellektuell analyse av læresetningar, for Jesu lære er ikkje tørr teori; jfr. 6,63b: "Dei orda eg har tala til dykk, er ånd og liv." Og den som tar imot han, vil få dekka alle sine åndelege behov; jfr. 6,35: "Eg er livsens brød. Den som kjem til meg, skal ikkje hungra, og den som trur på meg, skal aldri tørsta."

TIL PREIKA:

Starten må gje konfirmantane og dei andre ein grunn til å lytta og ikkje hoppa av. Det kan vera ei forteljing som engasjerer, eller eit direkte spørsmål, ein dialog for å engasjera dei.

Innleiing

Konfirmantar! Har de tenkt over kva som er overgangen frå barn til vaksen? De har sikkert mange forskjellige svar, for det skjer svært mange ting no og i åra som kjem, men eg trur mange vaksne som ser seg tilbake, har opplevd at overgangen frå barn til vaksen er frå at livet berre skjer, til at livet blir noko du må finna ut av. Det er ikkje sikkert du har gjort det enno, men før eller seinare kjem du til å spørja: Kva er viktig i livet?

Alle søker

Alle søker, bevisst eller instinktivt, noko å leva etter, noko som gjev livet retning og mening. Det er lagt ned i oss. Og då lyttar du til dei som kan hjelpa deg å finna ut av det. I to tusen år har folk fått hjelp av Jesu visdom til spørsmålet: Kva er viktig i livet? Dersom det hadde vore ei fjern lære, hadde ingen tatt seg bryet med å skriva det ned. Men det Jesus sa, var nær livet. Den gongen og no. Når Jesus talte merka folket det som ein hørde frå leseteksten frå 5. Mos: "Desse boda som eg gjev deg i dag, er verken uforståelege eller langt borte." "Nei, ordet er deg heilt nær, i munnen din og i hjartet ditt, så du kan leva etter det."

Mange svarar

Mange vil hjelpa oss til å finna ut av dette, og mange sjølvhjelps bøker tilbyr svar. Ein av dei som er på topp i år, er psykologiprofessoren

Jordan B. Petersons, som har gjeve ut boka "12 reglar for livet – en motgift mot kaos". Han vil gje folk hjelp til å leva og svarar på vanskelege spørsmålet om livet ut frå psykologisk innsikt kombinert med tradisjonell visdom frå gamle kulturar, religionar og Bibelen saman med nyare forskning. Boka vart til etter at han hadde hatt som hobby å svara på spørsmål på ei nettside, og eit av dei var: "Kva er det viktigaste alle burde vita?" og han svarte på det med å gje 40 levereglar.

Når boka med den nokså loviske tittelen er blitt ein internasjonal bestseljar, viser det at folk vil ha reglar for livet. Og det er eit hint om at Paulus har rett når han skriv i leseteksten frå Rom 2: "Det lova krev, står skrive i hjarta deira." Peterson ville nok vera einig i det; han seier at folk er fødd med instinkt for etikk og mening og bør leva ansvarleg og søka etter mening heller enn eigeninteresse.

Nokon prøver å bruka naturvitskapen til å gje svar på det viktige i livet, men det er ikkje vitenskap; då er det blitt eit livssyn. Vitskapen kan fortelja oss korleis, men aldri kvifor.

Prøv dette svaret

Mange vil gjerne vera autoritære og seier: Dette er svaret! Eller: Eg har tenkt! Vitskapen har tenkt! Gruppa har tenkt! Vil du vera som oss, så tenk slik! Men Jesus seier: Prøv det svaret som eg gir; prøv meg i kvardagen, i Bibelen og i bønna! Lev i dette svaret, så skal du få kjenna om det er av Gud. Om det er frå ein ytre autoritet eller frå han som har skapt deg og elsker deg. Kva er det Jesus lærer? Joh 3,16!

Våg å leva i det

Kva betyr det å kjenna at læra er frå Gud? Kva betyr i ordet kjenna? Det er meir enn å kjenna til som kunnskap; det er å ha djup erkjenning av eller å ha livsfellesskap med. Det er ikkje å analysere læresetningar for å måla om ein er einig, for Jesu lære er ikkje tørr teori; dei orda han talar, er ånd og liv, Joh 6,63b. Jesu ord i Bibelen viser til det frelsande fellesskapet med Jesus, som me vart skapt til og døypt inn i. I livsfellesskapet med Jesus får me både meininga med livet og svar på

kva som er viktig i livet. Kjenna. Det betyr å ta imot Jesus som Guds son og vår frelsar. Det betyr å våga å leva i det.

– Dette bør presenterast med ei verkeleg for-
teljing eller vitnesbyrd om du har.

Som utdanna teolog med mange år på univer-
sitetsnivå er det lett å tenka at eg må tenka. Men
det å kjenna betyr meir enn intellektuell for-
ståing, meir enn ein logisk konklusjon. Det for-
stod eg då eg var i ei kyrkje i USA, lågkyrkjeleg
og evangelisk. Der var tidlegare rusavhengige og
heimlause, folk frå fattige strøk, som prisa Gud.
Og eg tenkte dei har vågt å ta Jesus å ordet, og
dei har sett at han er frå Gud. Dei har kjent at
læra er frå Gud. Dei sat ikkje berre stille i kyrkja
og tenkte, som ein norsk lutheranar; dei har
invitert Gud inn i kvardagen; dei har møtt Jesus
i kvardagen, i Bibelen og i bønna og vågt å ta imot
han og leva saman med han og lytta til han om
kva som var det viktige i livet. Og så priste dei
Gud fordi møtet med Jesus forandra livet deira.
Dei opplevde at ordet om frelse og fridom i Jesus
er ”heilt nær, ... så dei kan leva etter det.”

TORE SKJÆVELAND
KYRKJEFAGSJEF I BJØRGVIN
TS929@KYRKJA.NO

20. SUNDAG I TREEININGSTIDA

7. OKTOBER 2018

Preiketekst: Mark 10,2–9

Lesetekstar: 1 Mos 2,18–25 / Ef 5,31–33

Liturgisk farge: Grøn

TIL DAGEN:

Tekstane til denne sundagen handlar om kjær-
leik og samliv. Det er ekteskapet som er i fokus i
tekstane, men det må kunne gå an å snakke om
relasjonar også i eit utvida perspektiv slik at også
andre enn dei som er gifte, vil kunne kjenne at
preika er relevant denne dagen. Det kan vere
krevjande å preike denne dagen, fordi det kan
sitte mange ulike menneske med ulike erfaringar
i kyrkjebenkane. Nokre lever i ekteskap der ein
har det godt, andre ikkje. Nokre har vonde erfa-
ringar. Nokre har vore igjennom skilsmisser eller
brot. Nokre er einslege. Alt dette må vi ha i tan-
kane.

TIL TEKSTANE:

Det er eit motiv som går igjen i alle tekstene, og
det er at mannen og kvinna skal vere éin kropp.
Dette kan sjølvsgagt handle om det seksuelle, men
det kan også handle om omsorga som dei to som
lever saman skal ha for kvarandre. Les vi saman-
hengen som teksten frå Efesarbrevet står i, finn
vi litt meir om dette (v 28–30): ”På same måten
skal mennene elska konene sine som sin eigen
kropp. Den som elsker kona si, elsker seg sjølv.
Ingen har nokon gong hata sin eigen kropp, nei,
ein gjev kroppen næring og tek seg av han slik
Kristus gjer med kyrkja. For vi er lemer på hans
kropp.” I dag veit vi at det faktisk er nokon som
hatar sin eigen kropp, men utgangspunktet for
Paulus er at det er sjølvsgagt at alle har omsorg for
sin eigen kropp på den måten av vi gjev kroppen
det han treng av næring. To som lever saman, skal

syte for å gje kvarandre det dei treng av næring, både fysisk og psykisk. Å vere éin kropp handlar også om at vi deler den smerta og den gleda som den andre opplever.

Teksten som vert lesen frå Efesarbrevet kan verke litt usamanhengande. Først skriv Paulus: ”Difor skal mannen forlata far og mor og halda fast ved kvinna si, og dei to skal vera éin kropp.” Og rett etterpå skriv han: ”Dette er eit stort mysterium; eg tenkjer på Kristus og kyrkja”. Og så er han tilbake og skriv om mannen og kvinna. For dei som lyttar, kan det høyrast ganske merkeleg ut. Men det Paulus gjer i heile kapittel fem er at han skildrar ekteskapet parallelt med at han også skildrar kyrkja. Det er noko av det same, seier han. Dei to skal vere éin kropp. Kyrkja er også ein kropp, ein kropp med mange lemmer kor Kristus er hovudet. Ved dåpen og trua er vi blitt ein kroppsdal på denne kroppen.

Når det gjeld evangelieteksten frå Markusevangeliet, er det for meg vanskeleg å lese denne teksten utan å tenkje på alle dei debattane som har vore om homofilt samliv og likekjønna ekteskap. Eg har mange gonger høyrte at denne teksten har vore brukt som eit viktig argument både for dei som ikkje anerkjenner homofilt samliv, og for dei som er motstandar av den nye vigsel-liturgien. For meg har ein slik argumentasjon vore å ta teksten ut av sin samanheng og bruke Jesu ord i ein heilt anna kontekst enn dei var meint for. Utgangspunktet for det Jesus seier her i denne teksten, er at han får eit spørsmål frå ein farisear om ekteskap og skilsmisse mellom mann og kvinne. Det er då naturleg at svaret er som det er, og det er dermed ikkje sagt at denne teksten skal brukast på menneske som ikkje kan leve i eit heterofilt ekteskap. På same måte tenkjer eg at begge skapingssegnene i 1. Mosebok er ei deskriptiv skildring av verda slik ho vart oppfatta, og at vi i dag ikkje bør bruke dei på ein slik måte at dei skal vere normative for dei som ikkje passar inn i det mønsteret som seier at det er mannen og kvinna som skal leve saman.

Men om vi no skal gå djupare inn i sjølve preiketeksten og det som er temaet for denne teksten, tenkjer eg at motivasjonen som farisearane har for å stille spørsmålet, kan vere viktig å

merke seg. Dei kjem ikkje for å få ein sjlesorg-samtale. Dette er ikkje eit spørsmål som dei balar med personleg. Dette spørsmålet er ikkje ei eksistensiell krise for dei, slik det kan vere for menneske som med mykje kvalar, tvil og smerte vurderer ei skilsmisse. Farisearane vil som vanleg setje Jesus på prøve, sjå om dei kan ta han i noko i hans framstilling av lova. Skilsmisse var eit tema som dei lærde stridde om på den tida. Strids-spørsmålet blant dei lærde handla blant anna om det var lov for mannen å skilje seg av kva grunn som helst, eller om det måtte noko spesifikke grunner til, t.d. utruskap. Spørsmålet frå dei lærde handla meir om kor mykje dei kunne slippe unna med og framleis vere rettferdige for Gud, enn om det gode som Gud vil med våre liv. Dei var altså meir opptatt av yttergrensene for eit akseptabelt liv enn innhaldet i samlivet.

Men kva svar gir Jesus? Han kunne ganske enkelt svara ja eller nei. Ferdig med det! Han gjer ikkje det. I staden får han fokuset over på innhaldet. Mannen skal halde fast ved kvinna si. Dei to skal vere éin kropp. Det er den trufaste, hengjevne, forpliktande kjærleiken som er idealet for samlivet, ikkje noko mindre. Jesus anerkjenner at det må finnast ordningar for når samlivet går sund, men han held likevel fram Guds gode vilje for våre liv. Og då handlar det ikkje berre om rammene. Då handlar det også om innhaldet.

Vi kan også seie at det svaret Jesus gjev, viser at han ønsker å beskytte den parten i ekteskapet som var mest utsett juridisk sett. På den tida var det berre mannen som kunne skrive skilsmissebrev, ikkje kvinna. I 5 Mos 24,1 står det at mannen kan skrive skilsmissebrev og sende henne frå huset sitt når ”[han] ikkje lenger ser på henne med velvilje, fordi han har funne noko usømeleg hos henne”. Jesus nemner ikkje ei slik grunn for skilsmisse, men heller at skilmissa kan skje fordi hjarto våre er harde. Grunnen til ei skilsmisse er altså ikkje nødvendigvis fordi det er noko ”feil” med kvinna. Hardt hjarte kan gjelde like mykje for mannen som for kvinna.

TIL PREIKA:

Om eg skulle preike denne dagen, ville eg nok fokusert på motivet som handlar om å vere éin

kropp. I dette motivet er det mykje å hente, som gjer at vi kan snakke om ikkje berre yttergrensene for eit akseptabelt liv, men få fokuset over på innhaldet i samlivet. Det går an å snakke positivt om det å gje kvarandre næring både for kropp og sjel. I eit godt samliv forsøker dei som lever saman, å sjå til at den andre får den næringa som han eller ho treng. Det kan t.d. handle om gjere sitt til at den andre kan få utvikle evnene sine, vokse og blomstre som menneske.

I preika går det an å trekke fram gode førebilete på det å gje kvarandre næring. Eg har møtt mange eldre menneske som har lært meg noko om dette. Ei eldre kvinne som var enke, sa ein gong til meg: "Eg er litt bekymra for dei unge i dag. Dei ser vel ofte på andre par og tenkjer at alle andre er så mykje lukkelegare enn dei sjølve, men det er nok ofte ikkje tilfelle. I eit ekteskap gjeld det å vere takksam for og bry seg om det ein har, i staden for å sjå til det ein ikkje har." Så fortalde ho frå sitt eige ekteskap. Ho sa: "Mannen min var sjølv sagt ikkje perfekt, men han var ein god mann. Eg syns kanskje at han brukte vel mykje tid på fisking, men eg såg at det var viktig å gje han rom til å gjere dette. Det eg sette stor pris på, var dei mange gode samtalene vi hadde heilt til det siste". Denne kvinna lærte meg noko om å gje kvarandre næring, om å ta vare på dei gode samtalene kor ein lyttar til kvarandre, om å vere takksam og gje kvarandre gode ord og oppmuntring for det som er positivt med den andre, om det å vere raus nok til å gje den andre rom til å gjere det han eller ho likar.

Motsett går det også an i preika å sette nokre ord på dei vonde erfaringane som ein del menneske har av å bli frårøva næring over lengre tid. Som student sat eg ein sommar telefonvakt for Kirkens SOS. Det var fleire samtaler med kvinner som gjorde djupt inntrykk på meg. Dei hadde mat, men dei hadde likevel ikkje den næringa dei trong som menneske. Dei hadde ikkje luft og fridom, ikkje mogelegheit til å knyte venskap med andre. I ekteskapet var dei omringa av mistenksomheit og sjalusi. Dei fekk ikkje den tilførselen dei trong av ros og gode ord, som gjorde at dei kunne tru på seg sjølv og utvikle seg som menneske. I staden fekk dei stadig høyre kor

ynkelege og hjelpelause dei var, ute av stand til å klare seg på eigenhand. Nokre møtte også fysisk vald. Eg hadde lyst å rope inn i røyret: "Løp! Kom deg bort frå han som øydelegg deg heilt. Det er ikkje du som er feil, men det er alt dette han gjer mot deg, som er synd!" Men eg visste at ganske truleg ville tvilen deira komme ektemannen deira til gode. Vi kan snakke varmt om dei gode førebileta og dei høge ideala. Men når vi snakkar om ekteskap og samliv, kan det også nokre gongar vere viktig å sette nokre ord på dei vanskelege erfaringane som gjer at skilsmisse av og til er naudsynt.

Dersom ein tar utgangpunkt i motivet "å vere éin kropp", går det også an å bringe inn det vidare perspektivet med kyrkjelyden og kyrkja som ein kropp. Dette gjeld alle, anten vi er gifte eller ikkje. Som ein del av kyrkja er vi ein del av kroppen. Eg har fleire gonger møtt menneske som ikkje er gift eller har eigen familie, som syns at det i kristne samanhengar er altfor mykje fokus på kjernefamilien. Dei føler at dei ikkje passar heilt inn som einslege, åleinemødrer eller som fråskilde, og blir kanskje heller ikkje invitert inn i sosiale samanhengar. For familiane er mest opptatt av å inviterte familiar som er i lik livssituasjon som dei sjølve. I dei første kristne kyrkjelydane er det eigentleg eit ganske anna bilete som møter oss. I eit samfunn kor veldig mykje handla om slekts- og familieband og kor du eigentleg var heilt utanfor samfunnet om du ikkje hadde ein familie å stå saman med, i alle fall som kvinne, oppstår det kyrkjelyder kor omsorga, solidariteten og nestekjærleiken går på tvers av familiebanda. I kyrkjelydane var det den gong, som no, einslege; det var enker; det var fråskilde, og det var familiar. I NT blir kyrkjelydane eller kyrkja skildra som den nye familien som skulle gi omsorg, næring og kjærleik utan at familieband forpliktar til å gjere nettopp dette, men fordi Jesus ved dåpen har sett oss inn i eit forpliktande fellesskap med andre menneske. Solidariteten og omsorga gjekk til og med på tvers av kyrkjelydane fordi ein kyrkjelyd ein stad kunne hjelpe ein kyrkjelyd ein annan stad, som opplevde naud og fare. I 1 Kor 12 skriv Paulus: "For om ein lem lid, så lid alle dei andre med. Og om ein lem blir

æra, gleder alle dei andre seg. Men de er Kristi kropp, og kvar av dykk ein lem på han.” I preika går det an å lyfte fram dette idealet for fellesskapet i kyrkjelydane våre.

Til sist tenkjer eg det er viktig å halde fram dette med at det er Kristus som er hovudet, og vi er hans kropp. Slik vi sørgjer for å gje vår eigen kropp næring og mat, slik har han omsorg for oss. Han er den som lyfter fram skyhøge ideal for liva våre, men samtidig er han den som lid med oss når liva våre går i knas. Sidan vi er hans kropp, kjenner han vår smerte som sin eigen og våre byrder som sine egne byrder. Kjærleiken hans blir ikkje mindre dei gongane vi opplever at vi ikkje klarar å leve opp til ideala.

TIL GUDSTENESTA:

Aktuelle salmar:

Nr 527 Kristne, la oss søke saman

Nr 526 Velsigna band som bind

Nr 666 Å leva det er å elska

Nr 650 Når vi undrast

Eg har også lyst til å peike på ei ganske ny salme som står på nr 847: Han gyller himlens tak i gullsinober. Vers 3 og 4 set nokre vakre ord på det at vi er Kristi kropp og den kjærleiken han ber til kvar av oss uansett korleis liva våre ser ut:

*Går du på glør, så går du på hans hender.
Og når du blør, er det hans blod som renn.
Han står der nederst når di krise vender,
For han stig ned og du stig opp igjen.*

*Det gull du ser på himlen i oktober,
Er renningar i veven som han vev.
Frå hans palett flyt purpur og sinober
Og du er den som får hans kjærleiksbrev!*

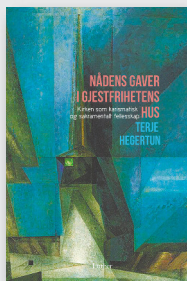

SILJE SØREBØ

SOKNEPREST I JØLSTER

SOKNEPRESTEN@JOLSTER.KYRKJA.NO

luther

Terje Hegertun

NÅDENS GAVER I GJESTFRIHETENS HUS

299,-

Er kirken alltid enten karismatisk eller sakramental? Hegertun argumenterer for at den har det privilegium å være begge deler. Kirkens store styrke at den er til på grunn av nådens gaver. Det gjør den til det gjestfrie fellesskapet den er ment å være. På en grunnleggende måte er kirken én, til tross for ulikhetene. Hva kan vi lære av hverandre?

www.lutherforlag.no

PRIORITY

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, sokneprest Kjersti Gautestad Norheim og praktikumsleder Fredrik Saxegaard. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>